

RESTAURAREA CAZANIEI, RÂMNIC, 1781

MARIOARA CÎNEA
LEONARD FULĂU

Muzeul Național al Literaturii Române București

Restoration of the *Homiliary*, Râmnic, 1781

ABSTRACT

The presented *Homiliary* is an old book of worship, printed in Romanian in Cyrillic characters. It was printed by *Climent the Hieromonk, the printer of the Râmnic Bishopric and priest Costandin, the printer of the Holy Râmnic Bishopric, in 1781*. The volume is in a serious bad condition, both the binding and some leaves show signs of empirical restoration. It required restoration interventions.

Cuvinte-cheie: carte veche, secolul al XVIII-lea, restaurare, hârtie, legătură

Key words: old book, 18th century, restoration, paper, binding

Începuturile activității tipografice la Râmnic i se datorează sfântului Antim Ivireanul¹, care a fost ales întâi-stătător al acestei eparhii în martie 1705. O parte a lucrărilor imprimate aici sunt: *Ceaslovul* (1724), *Învățătură despre Șapte Taine* (1725), *Antologhionul* (1737, în două ediții), *Octoihul* (1742), *Ceaslovul* (1745), *Evanghelia* (1746), *Liturghierul* (1747), *Cazanii* (1748), *Octoihul* (1776), *Triodionul* (1777), *Ceaslovul și Psaltirea* (1779), *Mineie*, *Molitfelnic* (1782), *Triod* (1782), *Pilde filosofești* (1783), *Psaltire* (1783), *Acatist* (1784).

În secolul al XVIII-lea, cărțile imprimate la Episcopia Râmnicului au pătruns în toate teritoriile locuite de români, contribuind la consolidarea limbii române și la formarea spiritului național românesc. Tiparnița de la Râmnic a funcționat efectiv până în 1819, în timpul unor urmași vrednici ai sfântului Antim, episcopii: Damaschin, Inochentie, Climent, Chesarie, Grigorie și Filaret².

Cazania prezentată este o carte veche de cult, imprimată în limba română, cu caractere chirilice. Este tipărită de *Climent ieromonahul, tipograful Episcopiei Râmnicului, și de popa Costandin, tipograful Sfintei Episcopii a Râmnicului*³, în anul 1781⁴.

Volumului îi lipsesc forțașul mobil anterior, pagina de titlu și *Stihurile la stema țării* (după consultarea unui exemplar complet al *Cazaniei*). Cartea începe

¹ Pentru opera tipografică a lui Antim Ivireanul, vezi Chițulescu 2016, *passim*.

² Vezi Lupu 2009, p. 175-192; Mârza, Bogdan 2013, *passim*.

³ Cf. foi de titlu. Vezi BRV II, nr. 445, p. 271.

⁴ *Ibidem*, p. 271-272; BRV IV, nr.445, p. 262; Buicliu 2000, p. 297-298.

cu *Predoslovia* ierodiaconului Grigorie din Episcopia Râmnicului. Filele, în număr de 314, sunt numerotate cu cifre chirilice. Baza cărții conține predici morale la pericopele evangheliilor care se citeau în duminicile și la sărbătorile de peste an în fața credincioșilor, în timpul Sfintei Liturghii. Predicile lămuresc versetele evanghelice, cuprinzând sfaturi de înfrânare a viciilor și patimilor, dar și de ajutorare a aproapelui. Cartea de cult, pe lângă cazaniile duminicilor biblice, sărbătorile împărătești și ale sfinților, mai cuprinde și hagiografii ale marilor mucenici ai ortodoxiei și însumează 81 de cazanii, care au o largă cuprindere peste tot anul bisericesc.

Cartea este într-o stare gravă de deteriorare, atât legătura, cât și unele file prezentând urme de restaurare empirică. Legătura este desfăcută, copertele din lemn, învelite în piele de culoare maro-închis, sunt desprinse de blocul cărții, filele sunt ondulate, îngălbenite, cutate și prezintă pete de diverse naturi (ceară, grăsimi), urme vechi de umezeală (posibil vin), uzură mecanică, patină vulgară, vizibilă în locul de derulare manuală a paginilor. Sunt prezente însemnări, atât pe forzațuri, cât și în cuprinsul cărții, pe margini (înscrisuri caligrafiate cu cerneală de culoare violet, o cerneală caligrafică pe bază de colorant organic de sinteză, solubilă în apă distilată și foarte solubilă în alcool etilic 96%; înscrisuri caligrafiate cu mină de creion insolubile în apă distilată și alcool etilic de 96%). Sunt folosite două sortimente de piele pentru învelitoare, una pentru scoarțe și alta pentru cotor. Acestea prezintă sfâșieri, zgârieturi, pierderi de material, erodări, rupturi. Există, de asemenea, degradări de natură biotică: regăsim orificii de zbor (perforații), ca urmare a unui atac xilofag, vizibile îndeosebi pe coperte și la nivelul filelor. Între file se observă excremente și resturi chitinoase de insecte. Hârtia este fabricată manual din fibre textile vegetale. Grosimea filelor este neuniformă, alternând între 0,11 mm și 0,20 mm. Ph-ul este diferit și el având următoarele valori: forțaț fix anterior – 5,62; forțaț fix posterior – 5,72; forțaț mobil posterior – 6,6; piele copertă 5,50 – 5,68; piele cotor – 5,18; bloc file: 6,39 – 6,93. Gradul de încliere al forțațurilor este bun (cca 1 minut/0,5 mm), agentul de încliere fiind gelatina, cel al filelor este slab (până într-un minut/0,5 – 1 mm). Tăblițele au fost confecționate din lemn, adezivul folosit pentru fixarea învelitorii este pe bază de clei animal, pielea utilizată la învelirea tăblițelor este piele de ovină tăbăcită cu taninuri vegetale, iar pielea folosită pentru îmbrăcarea cotorului este piele de ovină tăbăcită fără taninuri. Adezivul aplicat la completarea empirică a lacunelor pe file este unul solubil în apă distilată. Textul și ornamentele au fost tipărite cu o cerneală de culoare neagră, pe bază de carbon. Priza de suport este fermă, iar depunerea stratului cromatic este pelicular; este insolubilă în apă distilată precum și în alcool etilic concentrație de 96%.

Tratamentul de restaurare a filelor a constat în: întocmirea fișei de restaurare, fotografierea volumului înainte, în timpul și după restaurare,

numerotarea filelor cu creion, descoaserea volumului folosind foarfeca, curățarea uscată (desprăfuirea prin pensulare ușoară), curățarea mecanică (cu radieră și vată), curățarea uscată a petelor de grăsimi și de ceară cu ajutorul unor solvenți organici, curățarea la umed (spălarea filelor prin imersie – soluție hidro-alcoolică 1:1), uscarea liberă a filelor pe rastel, presare intermediară – presă, platan, hârtie de filtru, completarea fisurilor prin metoda la dublu cu vâl japonez – pensulă și metilceluloză, presarea intermediară folosind presa metalică și platane, hârtie de filtru, pregătirea filelor pentru completarea cu hârtie japoneză prin metoda la dublu, consolidarea fisurilor cu vâl japonez prin metoda la dublu – bisturiu, pensulă, metilceluloză, completarea lacunelor din materialul suport prin metoda la dublu cu hârtie japoneză – pensulă, metilceluloză, fâlțuitor, presarea intermediară – presă, platane, hârtie de filtru, îndepărtarea surplusului de hârtie japoneză – bisturiu, metilceluloză, fâlțuitor, presare intermediară – platane, presă, hârtie de filtru, tăierea la format a filelor – foarfecă (linie; cutter; suport – plastic), presarea la umed și la uscat – presă, platane, hârtie de filtru, reconstituirea fasciculelor – fâlțuitor.

Operațiunile de restaurare a legăturii au constat în: pregătirea caietelor, ancorarea nervurilor din sfoară de cânepă pe gherghef pentru a fi cusute; desprinderea corpului cărții din gherghef după efectuarea cusăturii, înclieirea cotorului interior cu pap de făină și pensulă; rotunjirea ușoară a cotorului cu ciocanul de cauciuc; confecționarea la dimensiunea necesară și căptușirea cu pânză de in a celor patru registre dintre nervuri (pap de făină, fâlțuitor, foarfecă); confecționarea și coaserea capitalului band, pe miez de sfoară, cu două culori de ață (galben și vișiniu), la capul și piciorul volumului, în presa de lemn; confecționarea și croirea rickentubului (hârtie groasă manuală, linie, cutter, pap de făină) și atașarea acestuia pe cotorul interior în vederea îmbrăcării volumului cu piele; croirea învelitorii din piele nouă care va îmbrăca volumul, șerfuirea acesteia la colțuri, capul și piciorul volumului și zona cotorului și a articulațiilor; repararea scoarțelor originale din lemn, tratament insecto-fungicid; tragerea învelitorii din piele peste scoarțele din lemn și peste cotor; formarea colțurilor și a aînșlagurilor; formarea capișoanelor pe miez de piele; presare intermediară; croirea la dimensiuni a oglinzilor, din carton subțire, lipirea pe suprafața interioară a celor două scoarțe; lipirea forzațurilor fixe, pe cele două scoarțe, în interior; presare intermediară; pregătirea învelitorii originale în vederea intarsierii ulterioare a acesteia peste învelitoarea din piele nouă; curățarea de murdărie, pete de ceară, praf; șerfuirea în zonele marginale pentru efectuarea intarsiei; efectuarea articulațiilor; emolieră acesteia cu soluție de glicerină; efectuarea intarsiei; legarea cu fâșii de pânză; presare intermediară; tratament final (ceară antică și lustruire); confecționarea cutiei de protecție pentru volumul restaurat (carton neacid, pânză de legătorie din in); fotografierea operațiunilor, în

ansamblu și în detaliu pe tot parcursul procesului de restaurare; întocmirea dosarului de restaurare a legăturii.

Intervențiile de restaurare efectuate asupra exemplarului *Cazaniilor* (Râmnic, 1781) permit introducerea acestuia în circuitul expozițional, redând patrimoniului românesc un volum de carte românească veche.

List of illustrations

Fig. 1-7 – Aspects before restoration

Fig. 8-15 – Aspects during restoration

Fig. 16-19 – Aspects after restoration

Fig. 1 – Aspecte înainte de restaurare

Fig. 2 – Aspecte înainte de restaurare

Fig. 3 – Aspecte înainte de restaurare

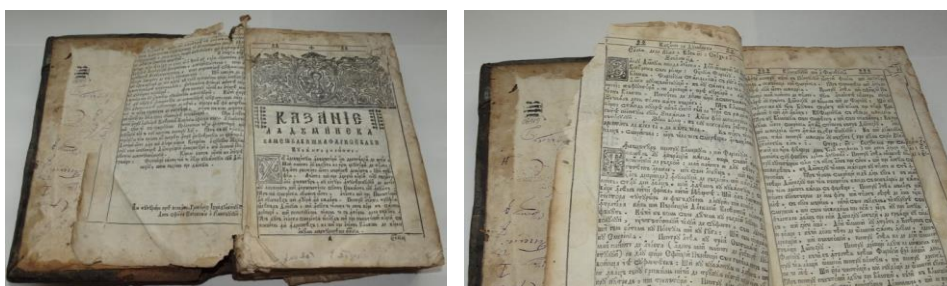

Fig. 4 – Aspecte înainte de restaurare

Fig. 5 – Aspecte înainte de restaurare

Fig. 6 – Aspecte înainte de restaurare

Fig. 7 – Aspecte înainte de restaurare

Fig. 8 – Aspecte în timpul restaurării

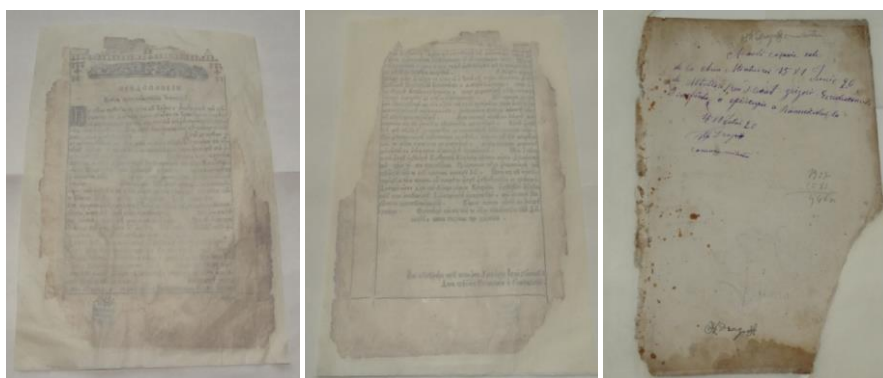

Fig. 9 – Aspecte în timpul restaurării

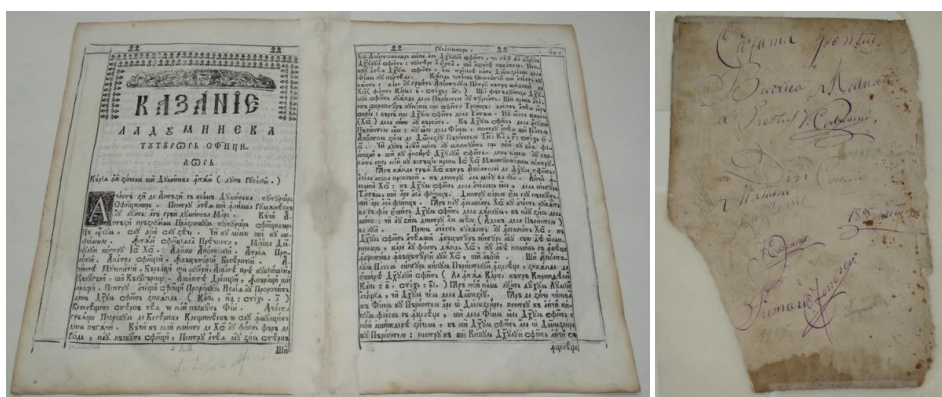

Fig. 10 – Aspecte în timpul restaurării

Fig. 11 – Aspecte în timpul restaurării

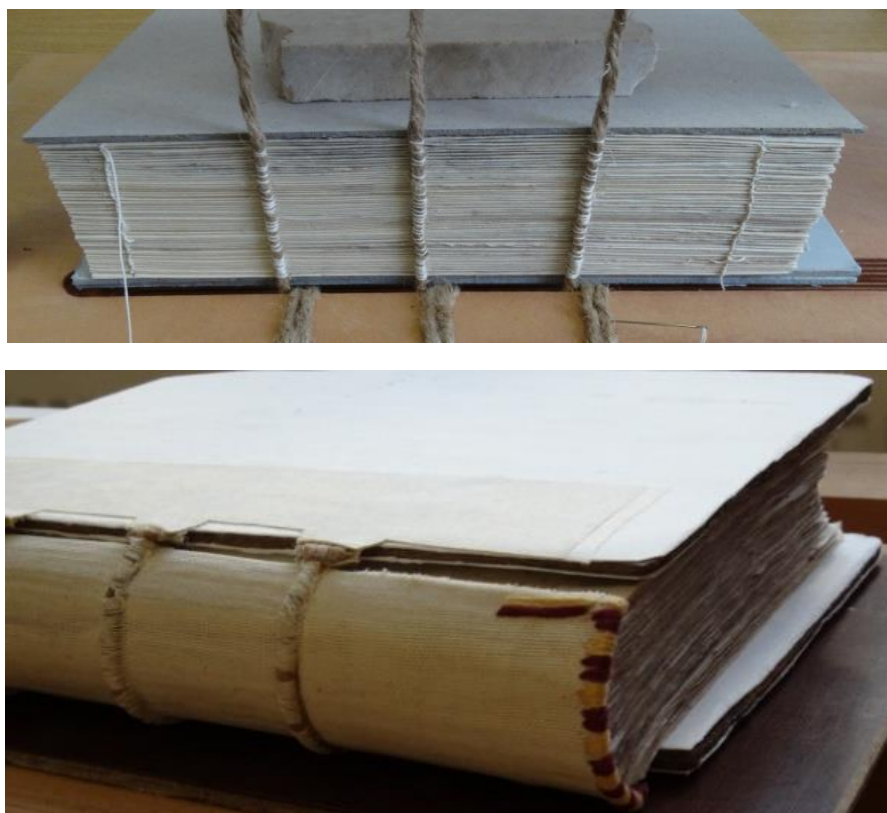

Fig. 12 – Aspecte în timpul restaurării

Fig. 13 – Aspecte în timpul restaurării

Fig. 14 – Aspecte în timpul restaurării

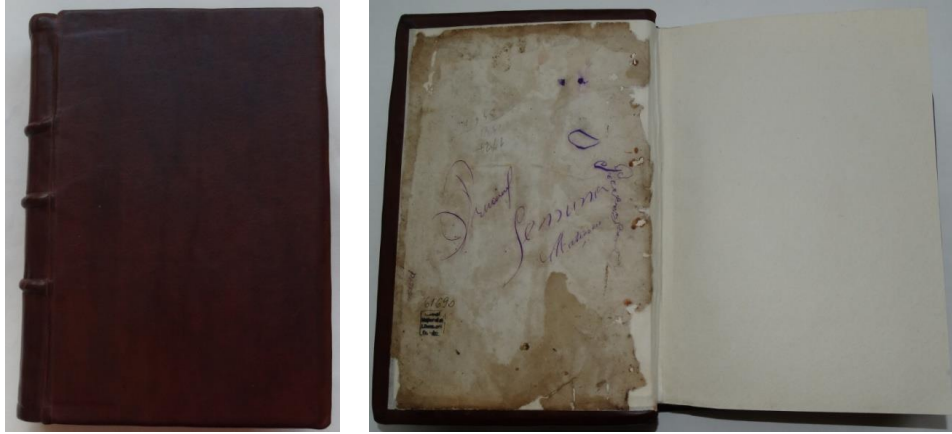

Fig. 15 – Aspecte în timpul restaurării

Fig. 16 – Aspecte după restaurare

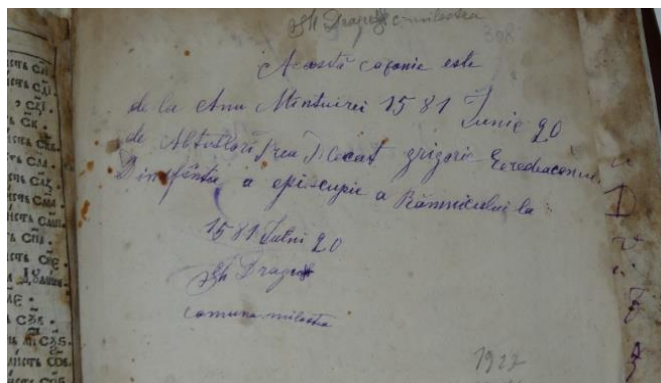
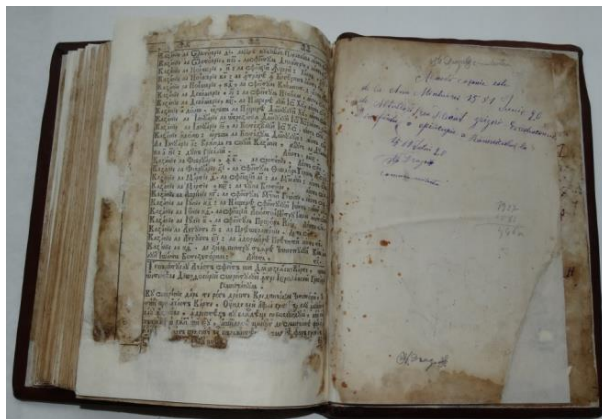

Fig. 17 – Aspecte după restaurare

Fig. 18 – Aspecte după restaurare

Fig. 16 – Aspecte după restaurare

Abrevieri bibliografice

- BRV II – Ion Bianu, Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche 1508-1830*, vol. II, București, 1910
- BRV IV – Ion Bianu, Dan Simonescu, *Bibliografia românească veche 1508-1830*, vol. IV, București, 1944
- Buicliu 2000 – Dan Răpă-Buicliu, *Bibliografia românească veche. Additamenta I 1536-1830*, Galați, 2000
- Chițulescu 2016 – Policarp Chițulescu, *Antim Ivireanul. Opera tipografică*, București, 2016
- Lupu 2009 – Daniela Luminița Lupu, *Tiparul și cartea în Țara Românească între 1716 și 1821*, Iași, 2009
- Mârza, Bogdan 2013 – Eva Mârza, Florin Bogdan (coordonatori), *Repertoriul tipografilor, gravurilor, patronilor, editorilor cărților românești (1508-1830)*, Sibiu, 2013